

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРАВЛЯННЯ ПДФО В УКРАЇНІ

Податок на доходи фізичних осіб є важливою компонентою податкових надходжень і бюджетних ресурсів держави, використовується як інструмент бюджетного регулювання та впливає на доходи платників податку й організацію діяльності податкових агентів. Нами проведено дослідження стану справляння ПДФО в Україні з 2011 року по теперішній час. На основі аналізу практичних даних можна зробити наступні висновки.

Податкові надходження посідають вагоме місце у доходах Зведеного бюджету України та займають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету за останні 7 років, в 2021 році їх частка становила до 87,5% доходів зведеного бюджету України. Такі показники свідчать про те, що роль податкових платежів дуже велика, оскільки ефективність виконання державою своїх функцій та добробут суспільства у цілому залежать від кількості сплачених податків.

ПДФО – друге за вагомістю джерело бюджетних доходів. Його обсяг складав в 2021 році 349,8 млрд. грн. Драйверами його нарощення в післякризовий період стало підняття мінімальної зарплати (базис справляння податку), активні дії державних органів (зокрема, податкової служби разом із Держпраці) із легалізації неофіційно працевлаштованих громадян (а точніше зарплати, яку вони отримували) та відновлення довіри до банківської системи (сприяло збільшенню депозитних вкладів, і як результат, надходженню ПДФО від оподаткування відсотків за депозитами).

Протягом останніх років сплата ПДФО загалом по Україні має тенденцію до зростання. Абсолютний приріст обсягів ПДФО доповнився збільшенням його частки у ВВП України до 6,4% в 2021 році з причин наведених вище. Зауважимо, що такий рівень порівнянний з показниками розвинутих європейських країн.

Частка ПДФО у доходах зведеного бюджету України складає в 2021 році 21,0%. Це дозволило індивідуальному прибутковому податку залишатися другим (після ПДВ) за вагомістю податковим інструментом акумулювання доходів зведеного бюджету України. Коефіцієнт ефективності ПДФО у ВВП, що використовується як сумарний індикатор ефективності податку, має тенденцію до зростання, що, безумовно, є позитивною динамікою. Отже, загалом можна дійти висновку про суттєве фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб.

Основне джерело сплати ПДФО - це заробітна плата працівників, податок на доходи з зарплати складає в 2021 році 82,6 % від загального надходження ПДФО до зведеного бюджету України. За останні 7 років він має тенденцію до збільшення за рахунок зниження часток інших елементів ПДФО.

Надходження ПДФО за останні декілька років складають десятку частку усіх доходів Державного бюджету, частка податку на доходи фізичних осіб в податкових надходженнях досягла в 2021 році 12,4%. Тому можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб є бюджетоутворюючим податком, який відіграє важливу роль у формуванні ресурсної бази Державного бюджету України. На відміну від Державного бюджету України, для місцевих бюджетів його фіскальна роль ще вище.

Надходження ПДФО до місцевих бюджетів за досліджуваний період зросло майже в 4 рази до 212,2 млрд. грн. в 2021 році. При цьому зростала частка податку на прибуток як в доходах бюджетів, так і в податкових надходженнях.

Отже, з наведеного дослідження в роботі надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України і розподілу їх по бюджетам різних рівнів можна стверджувати, що за 2015 – 2021 рік спостерігається стійка тенденція до зростання обсягів надходження ПДФО до бюджетів, а також зростання їх частки як в ВВП, доходах бюджетів так і в загальних обсягах сплати податків. Опрацювання практичних даних показує, що ПДФО є одним з основних джерел формування фінансових ресурсів держави.

Щодо стягнення податків в поточному році, то не зважаючи на важкий воєнний стан доходи Зведеного бюджету України зросли у 1 півріччі 2022 року у порівнянні з першим півріччям 2021 року на 6,8% і склали 808,1 млрд. грн. При цьому податкові надходження зменшились у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 7,3% і склали 595,6 млрд. грн. В такій скрутній ситуації надходження податку на доходи фізичних осіб продовжує тенденції минулих років на зростання. Так, в першому кварталі надходження ПДФО перевищило результат минулого року на 15,3%, за другий квартал – на 11,1%, разом за півріччя - на 13%.

За 2022 рік зросла частка сплати ПДФО у доходах зведеного бюджету та в податкових надходженнях в зв'язку з недоотриманням ПДВ, акцизного податку та мита. Так в доходах бюджету частка податку на доходи фізичних осіб зросла за півріччя 2022 року на 1,2 в.п. і складала 22,5% в порівнянні з 2021 роком, а

податкових надходженнях – на 5,2 в.п. і досягла 30,6%. Таким чином у воєнний час ПДФО складає 30% податкових надходжень до фінансових ресурсів держави. Його роль в економіці посилюється.

ПДФО, як загально-національний податок має свої фактори впливу. На збільшення фіскальної ефективності безпосередньо прямих податків впливають такі вагомні чинники, як рівень доходів юридичних і фізичних осіб, можливість нарощування ними власного капіталу, інвестиційний клімат в економіці загалом та у галузевому розрізі, рівень доходів і витрат населення, інфляція в країні, стабільність та передбачуваність змін податкового законодавства тощо.

В роботі був проведений кореляційно-регресійний аналіз впливу наступних чинників на обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України за останні 11 років. Основними факторами були обрані обсяг ВВП, індекс інфляції, середньомісячна заробітна плата, мінімальна заробітна плата, середньорічна чисельність населення, зайнятого в економіці, обсяг строкових депозитів фізичних осіб, курс долара, облікова ставка НБУ.

Основний чинник, що здійснив суттєвий вплив на обсяги надходження ПДФО до зведеного бюджету виявилась середня заробітна плата працюючих. Отже на протязі періоду з 2011 по 2021 рік кожна гривня зростання середньої заробітної плати працюючих приносила щорічно в зведений бюджет України зростання ПДФО на 26,3 млн. грн.

За результатами проведеного в роботі прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету України в 2022 та 2023 роках виявлено, що з 98% ймовірністю надходження ПДФО за 2022 рік складуть 418 млрд. грн., що на 58,7 млрд. грн., або 16,3% (приріст надходжень ПДФО в 2021 році складає 17,55% до 2020 року) більше, ніж фактичні надходження в 2021 році, а в 2023 році цей обсяг складе 481,8 млрд. грн.: на 63,8 млрд. грн. (або на 15,3%) більше прогнозного значення 2021 року.

На базі практичного дослідження та на основі вивчення наукової літератури в роботі запропоновано комплекс заходів щодо вдосконалення справляння податку на доходи фізичних осіб у частині застосування розробленої прогресивної шкали податкових ставок, який передбачає диференціацію платників податку залежно від величини оподатковуваних доходів зі встановленням різних ставок податку на доходи фізичних осіб для кожної групи платників (проаналізувавши низку наукових публікацій, узагальнивши основні негативні та позитивні риси сучасного стану оподаткування доходів фізичних осіб, ми дійшли висновку і погоджуємося з науковцями, які вважають, що прогресивне оподаткування має різний ефект у розвинених країнах та країнах, що розвиваються до якої і відноситься Україна); порядку розподілу й зарахування зазначеного податку до бюджетів різних рівнів; удосконалення впровадження податкової соціальної пільги.

Досвід економічно розвинених країн показує, що податковий тягар не повинен зменшувати економічну активність платника. Крім того, оподаткування не має перешкоджати внутрішній раціональній організації виробництва, його зовнішній орієнтації на попит споживачів. Основне правило побудови податкової системи з цією метою – її прозорість та відкритість.